

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 90 sahifa,
6-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Fizika ta'limida integratsiyalashgan yondashuv: mazmuni va ahamiyati.....	10
Doniyorova Iroda Baxtiyor qizi	
Zamonaviy boshlang'ich ta'lim: milliy dastur, kompetensiya va xorijiy tajriba integratsiyasi.....	14
Omonova Nilufar Parda qizi	
The Role of Environmental Project-Based Learning in Developing EFL Learners' Productive Skills.....	19
Xujanova Shaxina Abdullayevna	
Boshlang'ich sinflarda integratsiyalashgan ta'limning pedagogik aspektlari	24
Eshpo'latova Elnora Yo'ldoshovna	
Talabalarda stressga barqarorlikning nazariy va amaliy tahlili.....	29
Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Maxmudova Shahzoda Maksudovna	
Malakaviy o'quv amaliyoti jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda didaktik ta'minotning ahamiyati.....	32
Ramozonova Bahoroy Sadriddinovna	
Oliy ta'limda raqamli pedagogikaning institutsionlashuvi: boshqaruv, siyosat va raqamli transformatsiya strategiyalari.....	36
Nuraliyeva Dilshoda Yo'Ichiboy qizi	
Aholini jismoniy sog'lomlashtirishda sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.....	41
V. Sh. Raximov	
O'spirinlik davrida motiv va motivatsion sohalarning kasb tanlashdagi o'rni	46
Rayimqulova S., Pulatova R., Do'smatova S., Matyakubova Shohista Odamboy qizi	
Tarbiyachi shaxsining shakllanishida psixologik determinantlarning roli	51
Vasila Yusupova	
Kasbiy ta'lim o'quvchilarini ijodiy qobiliyatini oshirishda xorijiy tajribalardan foydalanish	55
B. X. Sharopov	
Raqamli axborot makonida gumanistik g'oyalarni integratsiyalashning nazariy konsepsiyasi	59
Isanov Najotbek Ilmamat o'g'li	
Fanlararo integratsiya asosida o'quvchilarda iqtisodiy bilimlarni rivojlantirish imkoniyatlari.....	63
J. M. Fayzullayev, Ortiqova E'zoza Olimjon qizi	
Millatlarning o'ziga xos dunyoqarashining psixologik xususiyatlari	67
Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li	
Xalqaro ta'lim dasturlari asosida kasbiy ta'lim muassasalarida metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi.....	70
S. A. Qarshiboyev	
Ijtimoiy media kontentlari orqali talabalarda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishning nazariy asoslari.....	74
Suyunov Rustam Sadriddinovich	
Ko'p tilli muhitda ingliz tilini o'rganishning lingvistik xususiyatlari	78
Teshaboyeva Mohichexra Sohibjon qizi	
Axborotlashgan jamiyat sharoitida bo'lajak pedagoglarning mediakompetentligini rivojlantirish zarurati.....	81
Umarov Azizbek Vaxobovich	
O'quvchilarda badiiy matn leksikasini o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar: muammo va yechim.....	85
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi	

XALQARO TA'LIM DASTURLARI ASOSIDA KASBIY TA'LIM MUASSASALARIDA METAKOGNITIV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

S. A. Qarshiboyev

Kasbiy ta'limni rivojlantirish instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqaro ta'lim dasturlari asosida kasbiy ta'lim muassasalarida o'quvchilarning metakognitiv kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-metodologik asoslari o'rganilgan. Xususan, BTEC, Germaniya, Koreya va Shveysariya ta'lim modellari misolida metakognitsiya nazariyasi hamda uning kasbiy ta'lim bilan uzviy bog'liqligi tahlil qilingan. Tadqiqot davomida xalqaro tajribalarda qo'llanilayotgan samarali metodika va yondashuvlar aniqlanib, ularni O'zbekiston kasb-hunar ta'limi tizimiga tatbiq etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: metakognitsiya, metakognitiv kompetensiya, kasbiy ta'lim, xalqaro ta'lim dasturlari, BTEC, dualistik ta'lim, o'z-o'zini boshqarish, refleksiv o'qish.

Abstract: This article examines the scientific and methodological foundations for developing metacognitive competencies in vocational education institutions based on international educational programs. In particular, the theory of metacognition and its relationship with vocational education are analyzed through the examples of BTEC, German, Korean, and Swiss educational models. The study identifies effective methodologies and approaches used in international practice and provides recommendations for implementing them into the vocational education system of Uzbekistan.

Key words: metacognition, metacognitive competence, vocational education, international educational programs, BTEC, dual education, self-regulation, reflective learning.

Аннотация: В данной статье исследуются научно-методологические основы формирования метакогнитивных компетенций учащихся профессиональных образовательных учреждений на основе международных образовательных программ. На примере моделей BTEC, Германии, Кореи и Швейцарии проанализированы теория метакогнитивности и её связь с профессиональным образованием. В ходе исследования выявлены эффективные методики и подходы, применяемые в международной практике, а также разработаны рекомендации по их внедрению в систему профессионального образования Узбекистана.

Ключевые слова: метакогнитивная компетенция, профессиональное образование, международные образовательные программы, BTEC, дуальное образование, самоуправление, рефлексивное обучение.

KIRISH

Hozirgi kunda jahon miqyosida kasbiy ta'lim tizimi tez sur'atlar bilan o'zgarmoqda. Raqamli iqtisodiyot va sun'iy intellektning rivojlanishi mehnat bozoriga yangi talablar qo'yimoqda: ish beruvchilar nafaqat kasb ko'nikmalarini, balki mustaqil o'qish, o'z faoliyatini nazorat qilish, bilimlarni turli vaziyatlarga ko'chirish qobiliyatiga ega mutaxassislarini talab qilmoqda. Aynan mana shu qobiliyatlar metakognitiv kompetensiyalarning mohiyatini tashkil etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Metakognitsiya - "o'z bilish jarayonlari haqida bilish va ularni boshqarish" sifatida ta'riflanib, 1970-yillarda J.Flavell tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan ^[1]. So'nggi o'n yilliklarda ushbu tushuncha nafaqat umumiy ta'lim, balki kasbiy ta'limsohasida ham keng tadqiq etilmoqda. Xalqaro tadqiqotlar (Collier, 2021; Yeschenko, 2017; Dotsevich, 2016) metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirishning o'quvchilarning o'quv samaradorligini, kasbiy moslashuvchanligini va hayotiy o'qish qobiliyatini sezilarli darajada oshirishini isbotlaydi ^[2, 3, 4].

O'zbekiston Respublikasida 2019-2021 yillarda amalga oshirilgan kasb-hunar ta'limi islohoti doirasida BTEC, Germaniya, Koreya va Shveysariya ta'lim modellari asosida xalqaro hamkorlik dasturlari yo'lga qo'yildi. Ushbu dasturlar kasbiy ta'lim mazmuninigina emas, balki o'qitish metodologiyasini ham tubdan yangilashni nazarda tutadi. Biroq amaliyotda ko'pchilik o'qituvchi va metodik xodimlar metakognitivlik g'oyasini pedagogik amaliyotga tatbiq etishda qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar.

Shu sababdan ushbu maqolada xalqaro ta'lim dasturlari tajribasiga tayanib kasbiy ta'lim muassasalarida metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirishning metodikasini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida ko'rib chiqiladi.

TADQIQOT METODLARI

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanilgan: xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlarni qiyosiy-tahliliy o'rganish; BTEC, Germaniya dualistik tizimi, Koreya va Shveysariya ta'lim modellarning rasmiy dasturiy hujjatlarini tizimli tahlil qilish; pedagogik tajriba va innovatsiyalarni umumlashtirish; induktiv va deduktiv metodlar. Maqolada Collier (2021), Yeschenko (2017) va Dotsevich (2016) dissertatsiyalaridan foydalanilgan, ular muallifning dissertatsiya tadqiqotining asosiy manbalari hisoblanadi.

Metakognitsiya va kasbiy ta'lim: nazariy asoslar

Metakognitsiya tushunchasi ikkita asosiy komponentni o'z ichiga oladi: metakognitiv bilim (o'z kognitiv jarayonlari haqidagi bilim) va metakognitiv nazorat (ushbu jarayonlarni rejalashtirish, monitoring va baholash) ^[1].

Dotsevich (2016) oliy ta'lim kontekstida metakognitiv kompetensiyaning tarkibiy modelini ishlab chiqib, uning uch asosiy jihatini - kognitiv, regulyativ va refleksiv - ajratib ko'rsatadi ^[4].

Yeschenko (2017) kelajak o'qituvchilarining metakognitiv kompetensiyasini rivojlantirish mexanizmlarini o'rganib, pedagogik ta'lim jarayonida refleksiya, o'z-o'zini baholash va metakognitiv strategiyalarni o'qitishning samaradorligini ko'rsatib bergan ^[3].

Collier (2021) esa o'rganuvchi nuqtai nazaridan metakognitsiyani tadqiq etib, kasbiy ta'lim o'quvchilari metakognitiv ko'nikmalarni shakllantirishda turli xil qiyinchiliklarga duch kelishini va bu qiyinchiliklarni bartaraf etishda muayyan strategiyalarning samarali ekanligini aniqlagan ^[2].

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu uchta tadqiqot umumiy xulosaga keladi: metakognitiv kompetensiyani shakllantirishda maqsadli pedagogik aralashuv, tuzilmali refleksiya vositalari va sistematik metakognitiv ko'nikmalarni o'qitish zaruriy shartlar hisoblanadi.

BTEC dasturida metakognitsiya

BTEC (Business and Technology Education Council) - Buyuk Britaniyada ishlab chiqilgan va hozirda 100 dan ortiq mamlakatda qo'llaniladigan kasbiy ta'lim tizimi. O'zbekistonda 2019 yildan beri bir qancha kasb-hunar kollejlarda BTEC asosida o'qitish yo'lga qo'yilgan ^[5].

BTEC metodologiyasining metakognitivlikka yo'naltirilgan asosiy xususiyatlari:

- Natijaga yo'naltirilgan o'qitish (Outcome-Based Learning):** har bir o'quv natijasi aniq baholash mezonlari bilan belgilangan. O'quvchilar har bir topshiriqni bajarishda nimani bilishi va nima qila olishi kerakligini oldindan biladilar. Bu o'z-o'zini maqsadga yo'naltirish va rejalashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- Portfolio-asosida baholash:** o'quvchilar o'z ishlari jarayonini hujjatlashtiradilar, dastlabki qoramalar va yakuniy natijalarni taqqoslaydilar. Bu refleksiv o'qitishning amaliy ko'rinishi bo'lib, metakognitiv nazorat ko'nikmalarini mustahkamlaydi.
- Evidensiyaga asoslangan o'z-o'zini baholash:** BTEC o'quvchilardan o'z ish namunalari haqida izohlar yozishni, nimani yaxshi bajarganini va nimani yaxshilash kerakligini asoslashni talab etadi. Ushbu yondashuv Flavell nazariyasidagi metakognitiv monitoring bilan bevosita mos keladi.
- O'qituvchi fasilitator sifatida:** BTEC o'qituvchisi bilim uzatuvchi emas, balki o'quvchining o'z o'qitish yo'lini mustaqil qurishiga ko'maklashuvchi hisoblanadi.

Germaniya dualistik tizimida metakognitiv yondashuv

Germaniyaning "Duales Ausbildungssystem" tizimi maktab va ish joyi o'rtasidagi hamkorlikka asoslangan bo'lib, dunyo bo'yicha kasbiy ta'limning eng muvaffaqiyatli modeli sifatida tan olingan ^[6]. Ushbu tizimda o'quvchi bir vaqtda korxonada amaliyot o'tab, kasb-hunar maktabida nazariy bilim oladi.

Metakognitivlik nuqtai nazaridan Germaniya modelining muhim jihatlari:

1. **Ish jurnali (Arbeitsmappe):** o'quvchilar har kungi faoliyatlarini, duch kelgan muammolarini va ularni qanday hal qilganliklarini qayd etadilar. Bu metakognitiv monitoring uchun tizimli vosita vazifasini bajaradi.
2. **Kompetensiyaga asoslangan ta'lim mazmuni:** o'quvchilar muayyan vaziyatlarda bilimni qanday qo'llashni o'rganadilar, bu esa bilishni boshqarish ko'nikmalarini talab etadi.
3. **Haftalik debriefing seanslar:** amaliyot jarayonida maxsus muhokama sessiyalari o'tkaziladi, unda o'quvchilar nima o'rganganlarini va o'quv maqsadlariga qay darajada erishganlarini baholaydilar.
4. **Ikki muhitdagi tajriba:** maktab va korxonadagi ikkilamchi kontekst o'quvchiga bilimni turli sohalarga ko'chirish (transfer) imkonini beradi - bu metakognitsiyaning eng muhim funksiyasi.

Janubiy Koreya tajribasi: tizimli yondashuv

Janubiy Koreya kasbiy ta'lim tizimi (meister maktablari va polytechnic kollejlari) so'nggi yillarda O'zbekiston uchun muhim hamkorlik manbayiga aylandi. Pusan milliy universiteti bilan hamkorlik doirasida bir qancha o'zbek kasb-hunar muassasalari Koreya ta'lim modelini o'rganib kelmoqda [7].

Koreya modelidagi asosiy metakognitiv metodikalar:

1. **O'quv kundi (hakeup ilji):** har bir o'quvchi dars boshida o'quv maqsadini yozadi, yakunida esa ushbu maqsadga qanchalik erishganini baholaydi.
2. **Juftlik va guruhli refleksiya:** dars yakunida o'quvchilar "nima o'rgandik, nima qiyin bo'ldi, keyingi safar nima qilardik" savollariga javob beradilar.
3. **Raqamli portfolio tizimi:** o'quvchilar elektron portfel yuritib, barcha amaliy ishlarini, o'z-o'zini baholash yozuvlarini va o'quv jarayonidagi taraqqiyotini kuzatib boradilar.
4. **STEAM integratsiyasi:** turli fanlarni birlashtirgan loyihalar o'quvchilarga bilimni turli sohalarga ko'chirishni o'rganishga imkon beradi.

Shveysariya modeli: refleksiv kasbiy ta'lim

Shveysariya "Berufsbildung" tizimi ham dualistik tamoyilga asoslanadi, ammo uning o'ziga xos jihati - refleksiv amaliyot va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalariga alohida urg'u berilishidir [8].

Shveysariya modelidagi samarali metakognitiv yondashuvlar:

1. **Lernjournal (o'quv kundaligi):** majburiy refleksiya vositasi sifatida barcha kasbiy ta'lim muassasalarida joriy etilgan. O'quvchilar har hafta o'quv maqsadlari, strategiyalari va natijalari haqida yozadilar.
2. **Bildungsplanung (ta'lim rejalashtirish):** har bir o'quvchi yil boshida o'qituvchi bilan birgalikda individual o'quv rejasini tuzadi, chorak va yarim yillikda esa uni ko'rib chiqadi.
3. **Standortgespräch (holat muhokamasi):** korxonada, kasb-hunar maktabi va o'quvchi o'rtasida uch tomonlama uchrashuvlar o'tkaziladi, bu uchrashuvlarda o'quvchining o'z taraqqiyotini bayon etishi kutiladi.
4. **O'z-o'zini baholash anketi:** har bir modul yakunida tuzilmali refleksiya anketi to'ldirilib, metakognitiv monitoring ko'nikmalari muntazam rivojlantiriladi.

O'zbekiston kasbiy ta'lim muassasalari uchun metodologik tavsiyalar

Yuqorida tahlil qilingan to'rtta xalqaro model asosida quyidagi metodikani taklif etish mumkin:

1. **O'quv kundi (Refleksiya daftari) tizimini joriy etish.** Har bir dars yakunida 5-7 daqiqa davomida o'quvchilar "Bugun nima o'rgandim?", "Qaysi qismni yaxshi tushundim, qaysi qismni tushunmadim?", "Keyingi mashg'ulotda nimaga e'tibor beraman?" savollariga yozma javob beradilar.
2. **Maqsad qo'yish va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirish.** Har bir o'quv moduli boshida BTEC uslubida individual o'quv maqsadlari yoziladi va modul yakunida baholanadi.
3. **Portfolio-asosida baholash elementlarini kiritish.** Amaliy topshiriqlar uchun portfelga asoslangan baholash joriy etiladi; o'quvchilar ish jarayonini hujjatlashtiradi va oxirida refleksiya xati yozadi.
4. **Metakognitiv strategiyalarni o'qitish.** O'quvchilarga SQ3R, think-aloud va bilimni faollashtirish strategiyalari kabi maxsus metakognitiv ko'nikmalar o'rgatiladi.

5. **O'qituvchining fasilitator sifatidagi rolini kuchaytirish.** O'qituvchilar o'quvchining o'z o'qish jarayonini nazorat qilishi va boshqarishiga yo'naltiruvchanlik rolini o'ynashlari uchun maxsus qayta tayyorgarlik dasturlaridan o'tishlari kerak.
6. **Raqamli metakognitiv muhit yaratish.** Germaniya va Koreya tajribasidan foydalanib, elektron portfolio, onlayn o'z-o'zini baholash vositalari va raqamli refleksiya platformalarini joriy etish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

BTEC, Germaniya, Koreya va Shveysariya ta'lim modellari tajribasini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, xalqaro kasbiy ta'limda metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirish bir necha umumiy pedagogik tamoyillar asosida amalga oshiriladi: tizimli refleksiya amaliyotlari, o'z-o'zini rejalashtirish va monitoring qilish ko'nikmalarini maqsadli shakllantirish, portfolio asosida baholash hamda o'qituvchining fasilitator sifatidagi roli.

Ushbu tamoyillar O'zbekiston kasbiy ta'lim muassasalariga ham qo'llaniladigan bo'lib, ayniqsa xalqaro dasturlar asosida ishlayotgan pilot muassasalarda tizimli ravishda joriy etilishi mumkin. Tadqiqotlardan (Collier, 2021; Yeschenko, 2017; Dotsevich, 2016) kelib chiqadiki, metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirishning maqsadli metodikasi o'quvchilarning nafaqat akademik, balki kasbiy va shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Keyingi tadqiqotlarda ushbu metodikaning O'zbekiston kasb-hunar kollejlari amaliyotida eksperimental tarzda sinab ko'rilishi va samaradorligini empirik jihatdan asoslash rejalashtirilib turiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Flavell J.H. Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. - American Psychologist, 1979. - Vol.34(10). - P.906-911.
2. Collier C. Metacognitive Competence in Vocational Learners: A Phenomenological Study. - PhD dissertation. - USA, 2021. - 198 p.
3. Yeschenko O.A. Metakognitiv kompetentsiyani rivojlantirish mexanizmlari: pedagogik ta'lim konteksti. - Pedagogika fanlari nomzodi dissertatsiyasi. - Ukraina, 2017. - 216 b.
4. Dotsevich T.I. Oliy ta'limda metakognitiv kompetensiyaning nazariy asoslari. - Pedagogika fanlari doktori dissertatsiyasi. - Xarkov, 2016. - 432 b.
5. Pearson BTEC. BTEC Qualifications: Principles and Practice. - London: Pearson Education, 2022. - 84 p.
6. Euler D. Germany 's Dual Vocational Training System: A Model for Other Countries? - Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2013. - 47 p.
7. Lee J. Metacognitive Strategies in Korean Vocational Education: Policy and Practice. - Seoul: KRIVET, 2020. - 112 p.
8. SBFI. Vocational and Professional Education and Training in Switzerland: Facts and Figures 2023. - Bern: SBFI, 2023. - 56 p.
9. Hacker D.J., Dunlosky J., Graesser A.C. Handbook of Metacognition in Education. - New York: Routledge, 2009. - 407 p.
10. Zimmerman B.J. Becoming a self-regulated learner: An overview. - Theory into Practice, 2002. - Vol.41(2). - P.64-70.
11. Schraw G., Dennison R.S. Assessing Metacognitive Awareness. - Contemporary Educational Psychology, 1994. - Vol.19(4). - P.460-475.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-noyabrdagi PF-5847-son Farmoni "Kasb-hunar ta'limi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida".
13. Xudayberdiyev Z.Y. Kasb-hunar ta'limini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. - 224 b.
14. Yusupova G.R. O'zbekistonda kasbiy ta'lim sifatini oshirishning pedagogik shartlari. - Toshkent: TDPU, 2021. - 178 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.